

UNIVERSITY “BABES-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA

FACULTY OF ORTHODOX THEOLOGY

DOCTORAL SCHOOL “ISIDOR TODORAN”

**GENESIS (GEN 1-3) IN RABBINIC AND PATRISTIC
INTERPRETATION**

Doctoral thesis

SUMMARY

SCIENTIFIC COORDINATOR:

Pr. Prof. Univ. Dr. IOAN CHIRILA

CANDIDATE:

MARGINEAN CALIN

CLUJ-NAPOCA

2017

CONTENTS

LIST OF ABBREVIATIONS.....	4
INTRODUCTION	5
I. THE RECIVAL OF THE BOOK OF CREATION IN THE WRITINGS OF SOME RABBIS AND PARENTS.....	10
1. The book of Creation in the Rabbi commentare.....	10
1.1. The vision of Philon from Alexandria.....	10
1.2. The vision of Rabbi Solomon den Isaac (Rashi).....	15
1.3. The vision of the Rabbi Moise ben Maimon (Maimonides or Ramban).....	17
2. Exegetic patristic direction in the Book of Creation.....	21
2.1 Saint Basil the Great and Hexaameron.....	21
2.2 Saint Gregory of Nyssa and creation of man.....	24
2.3 Saint John Chrysostom and his commentary on Genesis.....	26
2.4 Saint Ambrose of Mediolanum. Hexaameron and Eden.....	29
II. THE NARRATION OF CREATION – EXEGETIC APPROACH.....	34
1. Means of capitalizing the verbal structure in the exegesis of the lecture of creation.....	34
2. The prologue of creation (Gen 1,1-2).....	41
3. The seven days of creation.....	61
3.1. The “ First day” - creating light (Gen 1,3-5).....	61
3.2. The second day - creating strength (Gen 1,6-8)	68
3.3. The third day – water separation water the fruitfulness of the earth (Gen 1,9-13).....	73
3.4. The fourth day – creating luminaries (Gen 1,14-19).....	78
3.5. The fifth day - creating fish and birds (Gen 1,20-23).....	83
3.6. The sixth day – creating animals (Gen 1,24-25).....	88
3.7. The seventh day – rest of the Creator (Gen 2,1-3).....	90
4. The anthropogenesis explicit (Gen 1,26-28; 2,7-8).....	96
5. The Providence of God (Gen 1,28-31).....	120
6. The Garden Eden (Gen 2,8-17).....	124
6.1. The tree of life and tree of knowledge of good and evil (Gen 2,8-9).....	126
6.2. The river with four branches (Gen 2,10-14).....	132
6.3. The supervision of the garden and of the command (Gen 2,15-17).....	141

7. Eve's creation (Gen 2,18-25).....	147
8. The sophistry of the snake (Gen 3,1-7).....	158
9. God's dialogue with people after the fall (Gen 3,8-13).....	167
10. The consequences of disobedience (Gen 3,14-24).....	172
10.1. The cursing of the serpent (Gen 3,14-15).....	172
10.2. Eve's punishment (Gen 3,16).....	177
10.3. Adam's punishment (Gen 3,17-19).....	180
10.4. Eve's appointment and the leather clothes (Gen 3,20-21).....	183
10.5. Adam's and Eve's leaving from the Garden of Eden (Gen 3,22-24).....	186
III. THE SPECIFICITY OF THE RABINIC AND PATRISTIC INTERPRETATION OF THE LECTURE OF CREATION.....	190
1. The rabbinic particularity of understanding creation.....	190
1.1 Philo.....	190
1.2 Rashi.....	195
1.3 Maimonide.....	198
2. The capitalization of in the actual problems concerning man's body	204
CONCLUSION.....	213
BIBLIOGRAPHY.....	215

Key-words: rabbinic tradition, the Church Fathers, the lecture of creation, interpretation, verb, anthropogeny, fall, haven, the days of creation.

The Book of Genesis, has aroused the attention of the interpreters of the Holy Scriptures beginning with the antiquity. They were all preoccupied by the beginning of the world and implicitly, by anthropogeny. Without a correct understanding of the lecture of creation, it is impossible to identify the target the man goes to, but also the creature. For this reason, the most certified specialists in the exegesis of the holy text, try to clarify God's secret work through which he brought the world from non-existence, to existence, man's primordial condition, his fall into the state of grace and the way this reality influenced, their life and their descendants. Their reflection and conclusion were conveyed to us through their works some of, which have been translated into Romanian too.

The reading of much works made me wish to study thoroughly this topic and achieve, under the guidance of priest Ioan Chirila, a doctoral project of research. Initially, I considered that the patristic vision would be enough, but gradually I came to the conclusion that in order to perceive in a holist perspective the mystery of creation, it is necessary to appeal to writings from Judaic tradition. Thus, I started to familiarize with the way in which the Rabbi relate to these unique events in the history of mankind, episodes which have profoundly marked humanity.

Following the recommendation of priest Chirila, I decided to focus our attention on some exegetes who individualize through their way of interpretation. The first Jewish author we refer to is Philo of Alexandria. He lived at the beginning of the first Christian millennium and was the precursor of the allegoric interpretation, which later was to be assumed also by Christian writers who studied or taught in the school from Alexandria. The work we focused on is his allegoric commentary upon the texts from the book of creation which precede the first chapter. His reflection on man and the way he tackles the Scriptures fragments, through the allegoric method, individualize him in the whole Judaic tradition. None of his predecessors really reached his level of understanding the thesis of genesis.

The second Judaic author whom we will use in Rashi, one of the Rabbis who, signifier influenced the Judaic interpretation in the Middle Ages. His commentary on Tora is one of the best known in the Judaic environment and the authors who followed him, were to relate to his ideas pretty often, even if they are mostly some schools in which they frequently refer to Talmud and Midrash.

The third and the last representative of the Judaic interpretation tradition we focus on is Maimonide, also known under the acronym of Ramban. He made a new exegesis which revolutionized the Judaic traditional one. His critical interpretation was received with skepticism by his contemporaries, but not by his descendants. Like Philo, he is one of the most daring interpreters who also made a complete commentary on the Tora books, like Rashi.

I also made a selection in the patristic writings which analyzes the lecture of creation. The first we dealt with is Saint Vasile the Great, famous for his balanced exegesis in which the

literal aspect of the texts of the Holy Scriptures was the most important. His masterpiece that we used in our research is the “Hexaemeron” but we also used other two writings “About the origins of Man” and “Homily about Heaven”. An interesting patristic view upon which we reflected in the doctoral work, was the interpretation of Saint Grigory of Nyssa, physical brother of Saint Basil, who is famous for his mystical and allegorical exegesis. The works we used were “Man’s Creation” and “Apologetic Word at Hexaemeron”. To complete this interpretative scale, we used “Homilies to Creation”, by Saint John Chrysostom. The formative dimension of his exegesis was to offer an obvious opening to the contemporary assumption of the lecture of creation. Last but not least, we wished to use an author from the west to complete our exegesis. Although, initially, we opted for the Happy Augustin, we considered that the interpretation made by Saint Ambrose the Great is much more appropriate for our goal. The writings we used are “Homilies on Hexaemeron” and “Homilies about Heaven”.

The comparative approach of these two traditions, gave our work a unique character in the Romanian research space. If we had an important contribution in our literature of specialty, because, a few years ago, a work of monk Serafim Rose was translated. The work mixes the parent’s opinion in their effort of offering an orthodox answer to the theory of evolution which had been assumed, under a certain form, by some theologians from Greece. Thus, our approach individualizes in the Romanian biblical space, through its varied approach of the lecture of creation, both in the aspect of traditions (Judaic and Christian), but also in the different way of interpretation (allegorical, mystical, literal, critical, pastoral, etc.). This approach is unique in our literature. There isn’t a more detailed research to deal with the lecture of creation from patristic and rabbinic perspective. On the other hand, except for Philo, the other two authors are not very well known in our environment. That is why we had to use their works in English.

We mention the fact that in our literature have been made some attempts of analyzing the patristic works mentioned above, but most of them were analyzed individually, with a few exception. A bigger attention was given to Philo’s work. Besides two volumes and some studies specifying Philo’s interpretation, priest Ioan Chirila makes an obvious approach to the parent’s thinking, especially through his learning about Logos. As far as we are concerned, the priest’s writings are of real help to understand Philo’s exegesis about creation.

In the international space, as it was expected, it has been written a lot on this topic of creation, but the researches didn’t mean a comparative and complementary analysis, according to the model that we propose. The only writing which intends to achieve such an approach, was written by Emmanouela Grypeon and Helen Spurling. The authors of this book intended to present the way in which the book of creation is regarded, in the Judaic and Christian exegesis of late antiquity. But the sources used by these researchers are different from those used by us. They are generally focused on Talmud and Midrash and, as far as the christian authors are concerned, especially the capadocian parents and John Chrysostom, their opinions are extremely rarely mentioned. Taking into account the period taken as guide mark by the authors of the book, it is self understood that Philo, who lived in the first christian millennium and the two rabbins

from the Middle Ages are not used. Thus, we can confirm that the work can have a degree of newness for the western life, too.

As methods of research, in our approach, we will appeal to the diachronic or historical-critical exegesis, using its scientific elements. Firstly, using the historical dimension of this method, we will interpret the biblical text in its historic dimension, taking into account the context and the linguistic, cultural, religious, political and social conditions, in which the text analysis was written. Then, using the method of historical-critical exegesis, we will make a critical interpretation of the text, trying to analyze as objectively as possible, the syntaymes and the sentences analysed.

In the exegetic analysis, we will assume, as it is normal for a researcher from the orthodox class, the rigors of interpretation used by the christian east. After the exegetic historical-critical interpretation of the text, we will try to identify the pastoral perspective which appears from the texts writings.

Besides the eastern exegetic rigors, we will appeal to the Judaic interpretations, referring to the texts approached, as, taking into account the fact that the jews were the first addressees of the Scripture texts, generally and of the book of Creation, especially, we cannot neglect the contribution that they had for enriching the understanding of the text through the interpretations and the explanation offered from the perspective of Judaic tradition.

Our doctoral thesis will be structured in three chapters. The first (The reception of the Book of Creation in the work of some rabbis and parents) is meant to introduce the reader in the biography of the authors whom we mostly use in our exegetic approach: Philo, Rashi, Maimonide, Saint Basil of Great, Saint Gregory of Nyssa, Saint John Chrysostom and Saint Ambrose of Mediolana. After highlighting the principal events of their lives, we presented their writing activity and we described the works we use in our project.

In the second chapter (The narration of creation – exegetic approach), which is the lougest, we analysis from an exegetic point of view, the main events from work of creation: the Providence of God, the Garden of Eden, the sophistry snake, people’s dialogue with God, immediately after the fall, the consequences of disobedience and the people’s leaving from Eden. In our approach we exposed the position of the interpreters mentioned in an exegetic exercise which used the critical instrument of interpretation. A new element was given by the analysis of the verbal structure, of the work of creation. In the first subchapter we pointed out the way in which this exegetic procedure can be capitalized during the interpretation. In the footnotes we look advantage not only of other parents and famous christian writers (Origen, Saint Athanase the Great, Saint Maximus the Confessor), but also the contribution that the Romanian researchers had for clearing up these texts from the book of Creation.

In the third chapter (The specificity of rabbinic and patristic interpretation of the project of creation) we tried to emphasize, first of all, the contribution that the three rabbis had for clarifying some problems from the project of creation. As for the parents, we chose a more special analysis in which we showed the way through which the patristic speech can offer the

necessary steps for understanding and implicitly solving a problem that involves the human body.

In the conclusions, we made a short analysis of the way in which the two traditions contribute to the solving of some problems from the work of creation, also underling the elements which individualize them but also the ones that unite them.

After our research approach we came to the moment in which it is necessary to expose some conclusion which reveal the manner in which we achieved the goals we had in our research.

As it was expected, each interpretative tradition has its specificity. Both the jews and christian apt for on exegesis to point out both their faithful learning and the way of assuming the holy text. Even if they use allegory, both Philo and Saint Gregory of Nyssa (and Origen who is mentioned in the footnotes), don't break the francs of the thinking and living according to the community they belong to. Although they use the same method, their final approach is different. When they use allegory, the christian writers refer, most of the times, to christian and the Church.

The dogmatic element is more obvious in the writings of the two rabbis than in Philo's approach who had another purpose. They have completely different position as compared to those preferred by parents especially about two texts: Gen 1,1-2, Gen 1,26-27 and Gen 3,15. It is likely that there interpretation may be influenced by the Christian option of interpreting in a Trinitarian way the two texts. In the first case, the Christian authors identify in the name Elohim and in ruah Elohim two person of the Holy Trinity. In the last case no parents ignores the explicit sending to our Saviour, Jesus Christ.

In exchange, the rabbis don't leave space for interpretation. They affirm that God cooperates with His angels, or the earth with he had talked before. They claim that their interpretation is correct, because the man is made after God's face, but also after the face of the earth, because as we will see, the man is made from dust.

Therefore, we cannot expect an interpretation from the rabbi to be identical with that of the parents. Their resemblances can be identified in other parts. In this project, especially in the footnotes, we indicated in a visible way the interpretations which belong to the act of creation, when somebody affirms that the world was created from a preexistent matter, when the face of God is insulted, the counterarguments are extremely similar.

Thus, the approach of the two traditions (Judaic and Christian) in an attempt of understanding a Scripture text, is beneficial. This helps us understand the biblical message, showing us the resemblances and difference of interpretation.

This approach, accomplished during our research, can be a model for other researchers, also. This type of analysis can be applied to other episodes or texts from the Old Testament. In this way, we hope the readers will realize that the Judaic tradition has a significant importance in the understanding of a Scripture text. Additionally, we think that in the actual context, it is better to be closer to the Judaic interpretation with which we have more things in common than with the historical-critical interpretation.

BIBLIOGRAPHY

I. Ediții ale Sfintei Scripturi

- *Sfânta Scriptură Hebraica Stuttgartensia*, ed. Karl Elliger și Wilhelm Rudolph (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1987).
- *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta SEPTUAGINTA*, ed Alfred Rahlfs (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1935).
- *Sfânta Scriptură adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament – 1688*, ediția Sfântului Sinod (București: EIBMO, 1997).
- *Sfânta Scriptură adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament* (București, Fundația pentru literatură și artă *Regele Carol II*, 1936).
- *Sfânta Scriptură sau Sfânta Scriptură*, ediția Sfântului Sinod (București: EIBMO, 2010).

II. Dicționare, lexicoane, enciclopedii, gramatici, manuale de teologie și ghiduri

bibliografice

- BAKER, Warren, *The Complete Word Study Dictionary: Old Testament* (Chattanooga: AMG Publishers, 2003).
- BLAICKLOCK, Edward și HARRISON, Roland, *The New International Dictionary of Biblical Archaeology* (Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1983).
- BOTTERWECK, Johannes și RINGGREN, Helmer, *Theological Dictionary of the Old Testament*, vol. 5, ed. David. E. Green (Grand Rapids: W. B. Eermans Publishing Co., 1986).
- CHIRILĂ, Ioan, Paula BUD și Stelian PAȘCA-TUȘA, *Vechiul Testament în scrierile bibliștilor români: ghid bibliografic* (Cluj-Napoca: Eikon/Școala Ardeleană, 2014).
- *Dicționar Enciclopedic Român* (București: Politică, 1965).
- DOUGLAS, J. D. et al., *Dicționar biblic*, ed. Liviu Pop și John Tipei (Oradea: Cartea creștină, 1995).
- DOUGLAS, J. D. și TENNEY, Merrill C., *New International Bible Dictionary* (Michigan: Zondervan Publishing House, 1981).
- FREEDMAN, David N., *AYBC*, vol. 2-6 (New York: Doubleday, 1996).
- KOHLENBERGER, John și SWANSON, James, *The Hebrew English Concordance to the Old Testament with the New International Version* (Michigan: Zondervan Grand Rapids, 1998).
- SAKENFELD, Katharine et al., *The New Interpreter's Dictionary of the Bible*, vol. 4 (Nashville: Abingdon Press, 2008).

- STRONG, James, *The Exhaustive Concordance of the Bible: Showing Every Word of the Test of the Common English Version of the Canonical Books, and Every Occurrence of Each Word in Regular Order* (Ontario: Woodside Bible Fellowship, 1996).
- SWANSON, James, *Dictionary of Biblical Languages With Semantic Domains: Hebrew (Old Testament)* (Oak Harbor: Logos Research Systems, 1997).
- VILLER, Marcel et al., *Dictionnaire de Spiritualité ascétique et mystique*, vol 11 (Paris: Beauchesne, 1981).

III. Resurse iudaice

- AGUS, Jacob B., *Dialogue and Tradition: The Response of Judaism to the Major Challenges of the Contemporary World* (London: Abelard-Schuman, 1971), 27.
- BEBE, Pauline, *Dicționar. Femeile și iudaismul*, ed. Janina Ianoși (București: Hasefer, 2002).
- BEN MAIMON, Moise, *The complete restatement of the oral law (Mishneh Torah)* (Jerusalem: Mechon Mamre, 2011).
- COHEN, Abraham, *Talmudul*, ed. C. Litman (București: Hasefer, 2002).
- COHN-SHERBOK, Dan, *Medieval Jewish Philosophy: An Introduction* (London/New York: Routledge, 1996), 33.
- FLAVIUS, Josephus, *Antichități iudaice*, ed. Ion Acsan (București: Hasefer, 2002).
- GUTTMANN, Julius, *Philosophies of Judaism* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1964), 26.
- HALBERTAL, Moshe, *Maimonides: Life and Thought* (Princeton University Press, 2013), 56.
- HARTMAN, David, *Maimonides: Torah and Philosophic Quest* (Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1976), 45.
- HESCHEL, Abraham, *Joshua Maimonides: The Life and Times of a Medieval Jewish Thinker* (New York: Farrar Strauss, 1982), 149.
- KELLNER, Menachem, *Dogma in Medieval Jewish Thought* (London: Oxford University Press, 1986), 83.
- KRAEMER, Joel L., *Maimonides: The Life and World of One of Civilization's Greatest Minds* (New York: Doubleday, 2008), 230.
- LEAMAN, Daniel H. et al., *History of Jewish Philosophy* (London/New York: Routledge, 2003), 239.
- PHILON DIN ALEXANDRIA, „Viața lui Moise,” trad. Smaranda Bădiliță AB 1-3 (1999): 102-104.
- PHILON DIN ALEXANDRIA, *Comentariu alegoric al legilor sfinte după lucrarea de șase zile*, trad. Zenaida A. Luca (București: Paideia, 2002), 22.
- PHILON D'ALEXANDRIE. *De Abrahamo*, trad. Jean Gorez (Paris: du Cerf, 1966).
- PHILON D'ALEXANDRIE. *De Decalogo*, trad. Jean Gorez (Paris: du Cerf, 1976).
- RAMBAN, *The Torah with Ramban's commentary translated, annotated, and elucidated. Bereishis*, vol 1, trad. Yaakov Blinder și Yoseph Kamenetsky (Mesorah Pubns Ltd, 2004).
- RASHI, *The Torah with Rashi's commentary translated, annotated, and elucidated. Genesis*, vol 1, ed. Yaakov Blinder (Mesorah Pubns Ltd, 1999).

- SARNA, Nahum M., *Genesis în The JPS Commentary* (Philadelphia: The Jewish Publication Society, 1989).
- SCHÜRER, Emil, *The History of the Jewish People in the Age of Christ* (Edinburgh: Clark, 1987), 231.
- SHAPIRO, Marc B., *Studies in Maimonides and His Interpreters* (Scranton: University of Scranton Press, 2008), 82-3.
- SKOLNIK, Fred et al., *Encyclopaedia judaica*, vol. 16 (Farmington Hills: Keter Publishing House, 2007).
- SOLOMON, Norman, *The Talmud. A selection* (London: Penguin classics, 2009).
- STROUMSA, Sarah, *Maimonides in His World: Portrait of a Mediterranean Thinker* (Princeton University Press, 2009), 178.
- TELUSHKIN, Joseph, *Jewish Literacy* (New York: William Morrow and Co., 1991).
- *The Babylonian Talmud. A Translation and Commentary. Tractate Abadah Zarah*, vol. 8, ed. Jacob Neusner (Peabody: Hendrickson Publishers, Inc., 2005).
- WIESEL, Elie, *Rashi*, trad. Catherine Temerson (New York: Schocken Books, 2009), 21.
- WIGODER, Geoffrey et al., *Enciclopedia Iudaismului*, ed. Radu Lupan și George Weiner (București: Hasefer, 2006).
- Yaacov Dovid SHULMAN, *Rashi: The Story of rabbi Shlomo Yitzchaki* (New York: C.I.S. Publishers, 1993).

IV. Resurse patristice

- AMBOZIE CEL MARE, „Despre rai,” în *PSB* 52, ed. Teodor Bodogae et al. (București: EIBMO, 2007), 59-114.
- AMBOZIE CEL MARE, „Hexaameron,” în *PSB* 52, ed. Teodor Bodogae et al. (București: EIBMO, 2007), 23-58.
- AUGUSTIN, *Despre geneză în sens literal*, ed. Iulian Popescu (București: Minerva, 2008), 560 p.
- *Biblia Patristica*, Index des citations et allusions bibliques dans la littérature patristique, 5. vol. (Paris: Centre National de la Recherche Scientifique, 1986-1991).
- BÎRZU, Vasile, „Cerul și cosmosul în „Hexaameronul” Sfântului Vasile cel Mare,” *RT* 4 (2009): 128-172.
- BOLOCAN, Carmen-Maria, „Teaching methods classified according to the logical approach which induces learning, identified in The Hexaameron of Saint Basil the Great,” *AȘUIT* XIV (2009): 103-116.
- BORCA, Vasile, „Măreția creației denotă atotînțelepciunea Creatorului – extrase și comentarii pe marginea Hexaameronului Sfântului Vasile cel Mare,” în *Anul comemorativ – omagial al Sfântului Vasile cel Mare și Sfinților Capadocieni*, ed. Paul Adrian (Baia Mare: Universității de Nord, 2009): 323-352.
- GRIGORIE DE NYSSA, „Cuvânt apologetic la Hexaameron,” în *PSB* 30, ed. Dumitru Bodogae (București: EIBMO, 1998), 92-128.
- IOAN GURĂ DE AUR, *Dascălul pocăinței – omilii și cuvântări. Cuvânt de ce pomul acela se numea pomul cunoștinței binelui și răului?*, ed. Irineu Slătineanu (Râmnicul Vâlcea: Sfânta Episcopie, 1996), 33-44.

- IOAN GURĂ DE AUR, *Nestemate ale literaturii patristice. Omilii despre Rai și Scripturi*, ed. Victor Manolache (București: Bizantină, 2006) 9-25.
- ISVORANU, Alexandru, „Creația și începuturile omenirii în primele omilii la Facere ale Sfântului Ioan Gură de Aur,” *AUCT VIII* 11 (2003): 206-225.
- LOUTH, Andrew, *Genesis 1-11*, în *Ancient Christian Commentary on Scripture* 1 (Illinois: InterVarsity Press, 2001).
- MAXIM MĂRTURISITORUL, „Răspunsuri către Talasie. Deosebirea între pomul vieții și pomul cunoștinții binelui și răului,” în *Filocalia* 3, ed. Dumitru Stăniloae (București: Humanitas, 2009), 145-147
- MAXIM MĂRTURISITORUL, „Răspunsuri către Talasie. Despre blestemul lui Adam,” în *Filocalia* 3, ed. Dumitru Stăniloae (București: Harisma, 1994), 51-54.
- NICHITA STITHATUL, „Vederea duhovnicească a raiului,” în *Filocalia* 6, ed. Dumitru Stăniloae (București: EIBMO, 1977), 355-389.
- ORIGEN, „Omilii la Cartea Facerii,” în *PSB* 6, ed. Teodor Bodogae et al. (București: EIBMO, 1981), 36-48.
- ORIGEN, *Omilii, comentarii și adnotări la Geneză*, ed. Adrian Muraru (Iași: Polirom, 2006), 672 p.
- SIMEON NOUL TEOLOG, „Cuvântări morale. Despre căderea și alungarea lui Adam din Rai,” în *Filocalia* 6, ed. Dumitru Stăniloae (București: EIBMO, 1977), 126-131.
- SIMEON NOUL TEOLOG, „Cuvântări morale. Puțină învățătură despre fire, privind creația lumii și zidirea lui Adam,” în *Filocalia* 6, ed. Dumitru Stăniloae (București: EIBMO, 1977), 121-126.
- USCA, Ioan Sorin, „Comentariu la Cartea Facerii (I),” *AB* 10-12 (1994): 77-106.
- USCA, Ioan Sorin, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți. I Facerea*, Ed. Christiana, București, 2002.
- VASILE CEL MARE, „Omilii la Hexaemeron,” în *PSB* 17, ed. Dumitru Fecioru (București: EIBMO, 1986), 69-180.
- VASILE CEL MARE, *Omilii la facerea omului; Omilie despre Rai*, ed. Lavrentie Carp (Iași: Doxologia, 2010), 100 p.

V. Comentarii biblice

- SPEISER, E. A., *Genesis: Introduction, translation and note*, în *The Anchor Yale Bible* (London: Yale University Press, 2008).
- MURPHY, J. G., *A critical and exegetical commentary on the Book of Genesis* (Edinburgh: T&T Clark, 1863).
- WESTERMANN, Claus, *Genesis 1-11*, în *A Continental Commentary* (Minneapolis: Fortress Press, 1994).
- WENHAM, G. J., *Genesis 1-15*, în *WBC* 1 (Dallas: Word Inc., 2002).

VI. Cărți și studii de specialitate

- ABRUDAN, Dumitru, „Aspecte ale antropologiei Vechiului Testament,” *ST* 3-4 (1978): 264-270.
- ABRUDAN, Dumitru, „Philo din Alexandria și însemnătatea sa pentru exegeza biblică vechitamentară,” *MA* 3-4 (1985): 186-194.
- APOSTOLACHE, Ioniță, „Antropologia Vechiului Testament – scurte considerații biblico-patristice,” *MO* 5-8 (2011): 171-191.
- BABA, Teodor, „Referatul biblic asupra creației și implicațiile lui în actualitate,” *Teologia* 1-2 (1998): 99-104.
- BADILITA, Smaranda, „Semnificația simbolică a Egiptului în opera lui Philon din Alexandria,” ed. Simona Goicu, *AB* 7-9 (1999): 29-38.
- BAILEY, J. A. „Initiation and the Primal Woman in Gilgamesh and Gen 2–3,” *JBL* 89 (1970) 137-50.
- BASARAB, Mircea, „Înnoirea omului în concepția ortodoxă,” *MB* 1-2 (1984): 36-46.
- BEESTON, A. F. L. „One Flesh,” *VT* 36 (1986): 115–17.
- BOLOZAN, Daniela, „Femeia în referatul creației – elemente de antropologie,” *ST* 3 (2010): 81-100.
- BORCA, Vasile, „Antropogeneza în lumina referatului biblic al Facerii,” *OM* 6 (2001): 97-103.
- BORCA, Vasile, „Antropologia creștină sau revalorificarea și redimensionarea maximă a umanului,” în *Grai maramureșean și mărturie ortodoxă* (Baia Mare: Episcopiei Ortodoxe, 2001), 143-156.
- BORCA, Vasile, „Autonomia omului – destrămarea umanului,” în *Biblie și misiune creștină: popas aniversar Pr. Prof. Dumitru Abrudan* (Sibiu: Universității „Lucian Blaga”, 2010), 559-567.
- BORCA, Vasile, „Autonomie, idolatrie, desacralizare: tendințe și consecințe în degradarea umanului,” *OM* 6 (2001): 156-164 / *Millennium* 4 (2001): 3-7.
- BORCA, Vasile, „Caracterul teonomic al antropologiei umane,” în *Teologie Ortodoxă în destinul românesc – Omagiu Părintelui Profesor Ilie Moldovan la 80 de ani* (Sibiu: Andreiană, 2008), 443-456.
- BORCA, Vasile, „Câteva considerații generale de antropologie creștină,” *BȘUBM* (1996): 56-61.
- BORCA, Vasile, „Câteva repere de remarcat și valorificat în universul ființei umane,” în *Omagiu profesorului septagenar Victor Iancu* (Cluj-Napoca: Risoprint, 2006), 511-523 / *Omagiu profesorului Nicolae Dură la 60 de ani*”, ed. Teodosie Petrescu (Constanța: Arhiepiscopiei Tomisului, 2006), 421-425.
- BORCA, Vasile, „Câteva repere și precizări introductive asupra antropologiei biblice,” *OM* 7 (2002): 90-96.
- BORCA, Vasile, „Creația – darul lui Dumnezeu oferit omului spre progres și înobilare, nu exploatare și abandonare!,” în *Cosmosul între frumos și apocaliptic – un recurs etic asupra ecologiei* (Alba Iulia: Ed. Reîntregirea, 2007), 633-650 / *OM* 12 (2007): 93-118.
- BORCA, Vasile, „Deicid, homicid și suicid – o tripla și abominabila crima, comisă de omul secularizat și desacralizat,” *OM* 11 (2006): 228-245.
- BORCA, Vasile, „Demnitate și responsabilitate – parametrii esențiali ai ontologiei umane,” în *Lumea – dar divin și responsabilitatea umană* (Sighetu-Marmației: Episcopiei Maramureșului și Sătmăruului, 2009), 56-87.

- BORCA, Vasile, „Lumea și natura în concepția biblică vechi testamentară. Responsabilitatea omului pentru desăvârșirea creației,” *OM* 3 (1998): 108-131.
- BORCA, Vasile, „Lumea și natura în concepția biblică vechi-testamentară. Responsabilitatea omului pentru desăvârșirea creației,” *OM* 3 (1998): 108-131 / *RT* 4 (1998): 73-94.
- BORCA, Vasile, „Plenitudinea umanului în relație cu divinul,” *BȘUBM* (1993): 93-105.
- BORCA, Vasile, „Problema omului în actualitate,” *OM* 5 (2000): 56-66.
- BORCA, Vasile, „Problema originii omului,” *OM* 5 (2000): 77-86.
- BORCA, Vasile, „Quo vadis homine?,” *Millennium* 2 (2001): 54-56 / 3 (2001): 5-8.
- BORCA, Vasile, „Sinuciderea – un act de crasă lașitate și un păcat de neiertat,” *OM* 9 (2004): 105-117.
- BORCA, Vasile, „Teologia în slujba Bisericii și a edificării umanului,” *OM* 1 (1996): 79-85.
- BORCA, Vasile, „Zidirea sau ruina umanului prin cuvânt și imagine,” în *Biserica și Mass-media: complementaritate sau adversitate?*, ed. Paul Adrian (Baia Mare: Universității de Nord, 2008), 125-131.
- BORCA, Vasile, *Omul, încununarea operei de creație. Natura și destinul său în lumina Revelației biblice a Vechiului Testament* (teză de doctorat) (Baia Mare: Universității de Nord, 2007), 364 p.
- BORCA, Vasile, *Reperete autentice ale umanului* (Baia Mare: Universității de Nord, 2008), 125 p.
- BRUEGEMANN, W. „Of the Same Flesh and Bone (Gen 2:23a),” *CBQ* 32 (1970): 532-42.
- BUDE, Ioan, „Antropologia Vechiului Testament,” *ST* 3 (1989): 26-39.
- BUDE, Ioan, „Vechiul Testament despre structura și frumusețea ființei umane,” *AB* 7-9 (1997): 78-82.
- CALCIU-DUMITREASA, Gheorghe, „Crearea lumii expusă în Hexaemeronul Sfântului Vasile cel Mare,” *O* 4 (1975): 633-641.
- CANTOR, Norman F., *Medieval History* (Toronto: Macmillan, 1969), 134.
- CÂRSTOIU, Justinian, „Temeiuri doctrinare privind nemurirea sufletului și practica mărturisirii păcatelor în Vechiul Testament,” *BOR* 7-12 (1997): 212-222.
- CHIRILĂ, Ioan, „Cuvânt înainte. Celălalt, alteritate sau aproapele, distincții terminologice, repere practice pentru o (posibilă) reformulare a discursului apologetic,” *AFTOC* IX (2005-2006): 7-12.
- CHIRILĂ, Ioan, „Cuvânt înainte. În căutarea înțelegerii unitare a creației sau despre o altfel de înțelegere a globalizării,” *AFTOC* X (2006-2007): 7-12.
- CHIRILĂ, Ioan, „Despre funcția tipică a chipurilor patriarhale ale Vechiului Testament în concepția lui Philo din Alexandria”, în *Orizonturi teologice* (Oradea: Universității Oradea, 2001), 26-35.
- CHIRILĂ, Ioan, „Despre Logos, creație și recreație,” *Studia TO* 2 (2008): 95-106.
- CHIRILĂ, Ioan, „Despre *theoria* și creație”, în *Bartolomeu Valeriu Anania. In Honorem* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2001), 78-72.
- CHIRILĂ, Ioan, „Dinamica chipului în cadrul lucrării asemănării cu Dumnezeu,” *Studia TO* 1-2 (1999): 123-135.

- CHIRILĂ, Ioan, „Discontinuitățile existente între Teologie și Medicină, generate de problematica sufletului,” în *Medicii și Biserica*, ed. Mircea Gelu Buta (Cluj-Napoca: Renașterea, 2006), 14-23.
- CHIRILĂ, Ioan, „Elemente de antropologie biblică: persoană/subiect, sine și suflet,” *Studia TO 1* (2009): 49-64.
- CHIRILĂ, Ioan, „Elemente de introducere în opera exegetică a lui Philo din Alexandria,” *Studia TO 1-2* (2002): 3-18.
- CHIRILĂ, Ioan, „Entheosis – țelul creației ceruri noi și pământ nou (II Pt 3, 13; Mt. 19, 28: la înnoirea lumii),” *Studia B 1* (2009): 3-10.
- CHIRILĂ, Ioan, „Olivier Clément – un teolog profund – noțiuni simple despre persoană,” (editorial), *RBT 2* (2008): 3-12.
- CHIRILĂ, Ioan, „Omul – chip al lui Dumnezeu, în gândirea părinților capadocieni și în teologhisirea răsăriteană (încercare de precizare a conținutului unui concept antropologic),” *AFTOC XII* (2008-2009): 21-34.
- CHIRILĂ, Ioan, „Omul în perspectiva întâlnirii cruciforme dintre verticala transcendentului și orizontala imanentului. Repere de antropologie creștin-ortodoxă”, în *Repere patristice în dialogul dintre știință și teologie*, (în colab. cu Cristian Sonea și Ștefan Iloaie), ed. Adrian Lemeni (București: Basilica, 2009), 331-391.
- CHIRILĂ, Ioan, „Omul. Microcosmos și macrocosmos – prolegomene hermeneutice”, în *Biserică, Societate, Identitate – In Honorem Nicolae Bocușan* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2007), 221-230.
- CHIRILĂ, Ioan, „Reconcilierea – ca descoperire a unității și unicității ființei umane în cadrul slujirii liturgice,” *Studia TCL 1* (2002): 37-48.
- CHIRILĂ, Ioan, „The Exegetical Paradigm of Philo Judaeus on the Creation,” *AȘUIT XV* (2010): 35-48.
- CHIRILĂ, Ioan, *Fragmentarium exegetic Philoian* (Cluj-Napoca: Limes, 2002).
- CHIRILĂ, Ioan, *Fragmentarium exegetic Philoian II, Nomothetica – repere exegetice la Decalog* (Cluj-Napoca: Limes, 2003), 13.
- CHIRILĂ, Ioan, *Homo – deus* (Cluj-Napoca: Dacia, 1997), 144 p.
- CLINES, D. J. A. „The Tree of Knowledge and the Law of Yahweh,” *VT 24* (1974): 8-14.
- CODRESCU, Răzvan, „Noul Adam și Noua Evă. O altă paradigmă a diviziunii sexuale,” *Tabor 1* (2010): 64-66.
- COSTACHE, Doru, „Preliminarii la poemul biblic al făcerii: aspecte de hermeneutică eclezială (II),” *Tabor 7* (2008): 49-70.
- DOGARU, Irineu Ion, „Scurtă analiză asupra antropologiei Vechiului Testament,” *MO 1-4* (2011): 187-198.
- DRUGAS, Șerban, „Creație și eshatologie,” *RT 2* (2008): 204-224.
- DULGHERU, Elena, „Hexaemeronul, iubirea lui Dumnezeu și fizica modernă,” *Tabor 5* (2010): 60-63.
- FOH, S. T. „What Is the Woman’s Desire?” *WTJ37* (1974/75): 376-83.
- FRUNZA, Sandu, recenzie la Ioan Chirilă, *Fragmentarium exegetic Philoian* (Cluj-Napoca: Limes, 2002), 174 p., *JSRI 2*(2002): 209.
- FULGA, N., „Despre cei dintâi oameni,” *BOR 3* (1929): 228-230.
- GARBINI, G. „The Creation of Light in the First Chapter of Genesis,” *PWCJS 5* (1971): 1-4.
- GRANT, A. M. „Adam and Ish: Man in the Old Testament,” *AusBR 25* (1977): 2-11.

- JEMNA, Dănuț, „Incoruptibilitatea în Vechiul Testament. O analiză antropologică,” *Studia TO 2* (2011).
- JEMNA, Dănuț, „Valențe antropologice ale Psalmului 81 în interpretarea Sf. Irineu de Lyon,” *CB 1* (2011): 42-65.
- MANGIRU, B., „Cei dintâi oameni,” *BOR 12* (1928): 1103-1105.
- MANOLACHE, Anca, „Femeia și integritatea creației,” *GB 3-4* (1990): 68-71.
- MAZILESCU, Grigore, „Dimensiunea Pnevmatologică a ființei umane, în lumina Vechiului și Noului Testament,” *ST 3-4* (2002): 37-43.
- MIHALCESCU, I., „Nedumeriri și răspunsuri. Începutul lumii după Biblie și după știință,” *BOR 5* (1925): 303-305.
- MILLARD, A. R. „The Etymology of Eden” *VT 34* (1984): 103-6.
- MORARU, Eugen, „Creația și providența în lumina psalmului 103,” *MA 3-4* (1984): 175-185.
- NEACSU, Vasile, „Politeia îngerilor și îndumnezeirea omului. Angelologie teologică și cosmologie în procesul spiritual de sfințire a ființei umane,” *RT 1* (2008): 26-51.
- NEAGA, Nicolae, „Integritatea creației pe baza referatului biblic,” *MA 4* (1986): 10-19.
- NEAGA, Nicolae, „Sentimentul vieții,” *MA 3-4* (1983): 133-138.
- OANCEA, Constantin, „Conceptia liturgică asupra creației și a destinului ei în Pentateuh,” în *„Ale Tale dintru ale Tale”. Liturghie – Pastorație – Mărturisire. Prinos de cinstire adus Î.P.S. dr. Laurențiu Streza la împlinirea vârstei de 60 de ani* (Sibiu: Andreiană, Sibiu, 2007), 209-218.
- OANCEA, Constantin, *Cartea Facerii – analiză morfologică, lexic și note critice la textul masoretic, capitolele 1-11* (Sibiu: Editura Universității Lucian Blaga), 176 p.
- ORLEANU-BÎRLĂDEANU, Calistrat, „Creațiunea după Biblie și tradițiunile popoarelor vechi,” *BOR 3* (1903): 241-257 / *5* (1903): 496-513.
- PETCU, Liviu, „Căderea protopărinților în păcat – viziunea spiritualității ortodoxe,” *RT 2* (2007): 109-151 / *AB 4-6* (2007): 35-56.
- PETERCA, Vladimir, „Creația omului și probleme de antropologie biblică,” *CB 1* (2011): 18-41.
- PETRESCU, Macedon, „Creația și providența în Cartea Psalmilor,” *MMS 3* (1986): 76-82.
- POPA, Gheorghe, „Ordinea lumii și dezordinea ei. O perspectivă biblică și hermeneutică,” *AȘUIT VI* (2001): 121-136.
- POPOIU, Dumitru-Mitruț, „Paradisul: realitate terestră sau spațiu simbolic,” *O 3-4* (2008): 187-210.
- Preda, Constantin, „Profetul și legiuitorul Moise în viziunea operei Philoiene *De vita Moysis*”, în *Biblie și Teologie. Prinos de cinstire Părintelui Profesor Dr. Nicolae Neaga la împlinirea vârstei de 95 de ani* (Sibiu: Arhiepiscopiei ortodoxe române, 1997), pp. 127-142.
- PREDĂ, Constantin, „Profetul și legiuitorul Moise în viziunea operei Philoiene *De vita Moysis*,” *RT 2* (1997): 154-169.
- PRELIPCEANU, Vladimir, „Dumnezeu și lumea după Vechiul Testament în comparație cu concepțiile antice orientale,” *MMS 1-2* (1957): 60-70.
- RUS, Remus, „Considerații asupra concepțiilor biblică și mesopotamiană despre Creație,” *GB 6-9* (1980): 524-534.
- SEMEN, Petre, „Învățătura despre suflet în cărțile Vechiului Testament,” *ST 9-10* (1977): 627-682.

- SEMEN, Petre, „Originea, sensul și valoarea vieții în gândirea iudaică și creștină,” *AȘUIT* IX (2004): 235-260.
- SOCOSAN, Alin, „Antropologie biblică sau evoluționism?,” *RT* 1 (2008): 331-343.
- SOCOSAN, Alin, „Unitatea și diversitatea creației în lumina surselor biblice și patristice,” *RT* 4 (2008): 259-280.
- STANCOVICI, Iosif, „Familia în referatul biblic despre Creație (I),” *AB* 7-9 (2010): 116-134.
- STANCOVICI, Iosif, „Familia în referatul biblic despre Creație (II),” *AB* 10-12 (2010): 84-113.
- TOFANA, Stelian, „Doctrina lui Philo din Alexandria în lumea iudaismului elenistic și interferențele ei cu creștinismul primar,” *AFTOC* III (1994-1996): 51-60.
- WATSON, P. „The Tree of Life,” *ResQ23* (1980): 232-38.
- YOUNG, E. J. „The Days of Genesis,” *WTJ* 25 (1962/63): 1-34, 143-71.